

відмітити, що вони є актами тлумачення приписів податкового права, а аж ніяк не нормативно-установчими актами [1, с. 15].

Література:

1. Боднарук Ю. В. Податкові провадження в Україні: теоретико-правові засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю. В. Боднарук; кер. роботи Л. К. Царьова; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2008. – 19 с.
2. Словник іншомовних слів / За редакцією О. С. Мельничука, Головна редакція Української Радянської Енциклопедії Академії Наук Української РСР (АН УРСР). – К., 1977.
3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/velykuj>
4. Сучасний енциклопедичний словник. – М., 1987.

УДК 342.7

Сербин Р.А.,

старший науковий співробітник, здобувач
кафедри адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ БЛАГОДІЙНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті охарактеризовано основні методи публічного адміністрування благодійництва в Україні. Сформульовано поняття методології дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні. Визначено подальші напрями дослідження.

Ключові слова: метод, методологія, діалектичний матеріалізм, абстрагування, аналіз і синтез, історико-матеріалістичний метод, структуралізм, системний аналіз, структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний метод.

В статье охарактеризованы основные методы публичного администрирования благотворительности в Украине. Сформулировано понятие методологии исследования публичного администрирования благотворительности в Украине. Определены дальнейшие направления исследования.

Ключевые слова: метод, методология, диалектический материализм, абстрагирование, анализ и синтез, историко-материалистический метод, структурализм, системный анализ, структурно-функциональный, системно-деятельностный, системно-генетический метод.

The article describes the main methods of public administration philanthropy in Ukraine. The concept of public administration research methodology of philanthropy in Ukraine. Defined future directions for research.

Key words: method, methodology, dialectical materialism, abstraction, analysis and synthesis of historical materialist method, structuralism, systems analysis, structural-functional, system and activity, system-genetic method.

Постановка проблеми. Тривалий час проблеми методології не посідали належного місця в науці через механістичність або релігійність тих чи інших поглядів на світ. Зразком пізнання були принципи механіки, розроблені Г. Галілеєм і Ф. Декартом. Емпіризм протягом багатьох століть виступав вихідною позицією при розгляді всіх проблем [1, с. 15].

Особливості сутності, змісту та правової природи будь-якого поняття чи явища розкривається, в першу чергу, під час його дослідження та пізнання, які є складовими такого поняття як методологія.

Аналіз дослідження даної проблеми. Дану проблематику досліджували такі науковці, як В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, Д.А. Александров, Р.Г. Апресян, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородин, Є.В. Донін, О.М. Донік, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, Т.О. Коломоєць, В. К. Колпаков, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, Д.М. Лук'янець, С.В. Матяж, Р.С. Мельник, С.А. Ошеров, С.В. Тихомиров, Л.А. Сенека,

О.О. Стрельнікова, О.Г. Стрельченко, В.К. Шкарупа та ін. Все ж таки, ця тема настільки актуальна, що спонукає до подальшого її дослідження.

Метою статті є проведення ґрунтовного дослідження особливостей методології дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні.

Вклад основного матеріалу. Філософи І. Кант та Г. В. Ф. Гегель, щодо сутності розуміння «методології», зробили спробу розглянути закономірності в самому мисленні: сходження від конкретного до абстрактного, суперечності розвитку буття і мислення тощо. Усі досягнення минулого були опрацьовані у вигляді діалектичного методу пізнання реальної дійсності, в основу якого було покладено зв'язок теорії і практики, принципи пізнання реального світу, детермінованості явищ, взаємодії зовнішнього і внутрішнього, об'єктивного і суб'єктивного.

Дослідження категорії методології є досить складним, так як у різних наукових працях формулюється різноманітними дефініціях.

Так, зарубіжними науковцями, В. І. Загвязінським, Р. А. Атахановим такі поняття як «методологія» і «методи дослідження» не розмежовуються, а ототожнюються та синонімізуються [2, с. 41; 3, с. 59]. Вітчизняна наука розглядає методологію як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на яких ґрунтується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. Найчастіше методологію тлумачать як теорію методів дослідження, створення концепцій, як систему знань про теорію науки або систему методів дослідження. У контексті викладеного, поділяємо думку із І. В. Табаріним, який вважає, що у науковому пізнанні істинними повинні бути не лише отримані, в ході дослідження, результати – нові знання, але й шлях до цих знань – методологія, тобто ті методи, за допомогою яких, і були отримані нові дані.

Вільна енциклопедія Вікіпедія категорію «методологію» трактує у трьох варіаціях: по-перше, як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються у визначеній науці; по-друге, вчення про методи пізнання та перетворення дійсності; по-третє,

як вчення про метод діяльності як такий, що включає принципи, методи діяльності, знання і відображає їх [4].

І. В. Табарін, у загальному вигляді, визначає методологію як сукупність прийомів, способів і засобів, що являють собою методи пізнання, які об'єднанні в певну систему та використовуються у їх сукупності в ході конкретних наукових досліджень для отримання нових знань [5, с. 565].

Р. М. Лукич під методологією розуміє вчення про методи правотворчості й методи правозастосування [6, с. 24].

В. М. Протасова, поняття «методологія» трактується подвійно: по-перше, як вчення про метод; по-друге, як система методів, підходів, способів, що використовуються у тій чи іншій науці, теорії для досліджень [7, с. 29].

К. Д. Петряєва, вважає, що методологія – це система сутнісних аспектів світогляду і теорії (або низки теорій), що визначають дослідницькі принципи науки [8, с. 8].

У контексті системних позицій щодо дослідження методології Е. Г. Юдін виокремлює чотири рівні методологічного знання. На першому рівні знаходиться філософська методологія, що визначає загальні принципи пізнання і категоріальний лад науки в цілому. Другий рівень є рівнем загальнонаукових принципів і форм дослідження. Третій рівень утворює конкретно-наукова методологія, що включає в себе сукупність методів, що застосовуються в межах спеціальних наукових дисциплін. І, останній, четвертий рівень, утворюють методика і техніка дослідження (набір процедур, якими забезпечується достовірність емпіричного матеріалу) [9, с. 40-44].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що методологія реалізовує наступні функції: визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища; передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета; забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається; допомагає введенню нової інформації у фонд теорії науки; забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; створює систему наукової інформації, яка ґрунтується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового

пізнання.

Підбиваючи підсумки аналізу дефініцій «методологія», доходимо висновку, що її у загальному вигляді слід розуміти як фундаментальне поєднання прийомів, способів, засобів та методів дослідження, які об'єднанні у певну систему та реалізують максимально точну інформацію про досліджувані процеси та явища. Водночас, під методологічною основою дослідження слід розуміти основне, вихідне положення, на якому ґрунтується саме наукове дослідження.

Принагідно зауважимо на доречній, в контексті викладеного, думці І. В. Табаріна, який зазначив, що у науковій роботі важливо не лише визначити власний предмет дослідження, але й необхідно обов'язково визначити саме ті засоби, що будуть використовуватись при вирішенні наукової задачі, тобто визначити, власне, методи наукового пізнання. Така необхідність обґрунтовується вимогою не лише «представити на суд наукового світу» отримані в ході дослідження нові результати, але й виконати, по суті, головний обов'язок дослідника – обґрунтувати істинність отриманих результатів. А об'єктивним свідченням новизни наукового дослідження є саме чітка вказівка на прийоми, способи та засоби, з допомогою яких і були встановлені нові знання про досліджуваний предмет [5, с. 564].

Враховуючи зазначене, в рамках розгляду конкретної проблематики, вважаємо за необхідне, запропонувати авторську дефініцію **«методологія дослідження публічного адміністрування благодійництва в Україні»** під якою слід розуміти фундаментальне поєднання особливих способів, прийомів та технік, завдяки яким здійснюється благодійництво та надання благодійної допомоги відповідним суб'єктам адміністративно-правових відносин.

На думку П. М. Рабіновича систему методів становлять: філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний чи ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визначення чи заперечення об'єктивних соціальних, у тому числі державно-правових, закономірностей та можливості їх пізнання, здобуття істинних знань про них); загальнонаукові методи, тобто такі, які використовуються в усіх або більшості наук (функціональний,

структурний, сходження від абстрактного до конкретного, формальнологічні процедури); групові методи, тобто такі, які застосовуються лише в певній групі наук, наприклад, тільки в суспільствознавстві (конкретно-соціологічного дослідження); спеціальні методи, тобто прийнятні для дослідження предмета, якоїсь однієї науки [10, с. 103].

Отже, з урахуванням викладених теоретичних положень щодо поняття методології, вважаємо за необхідне, охарактеризувати основні методи, що були використані в даному науковому дослідженні:

По-перше, це метод діалектичного матеріалізму. Це один із філософських методів, що заснований на діалектичних уявленнях про оточуючу дійсність та застосовується для пізнання державно-правових явищ.

Застосування методу діалектичного матеріалізму у сфері публічно-правового адміністрування благодійництва дозволяє розглядати співвідношення благодійництва та благодійницької діяльності відповідно до предмету адміністративного права та інших юридично-галузевих утворень в умовах постійного розвитку, взаємодії матеріального й ідеального, забезпечуючи матеріалістичний підхід до зазначених явищ. Також зазначений метод взято за основу під час визначення видів благодійних організацій, виходячи з наявних у них ресурсів та їх функціонально-категоріального використання.

І. Діцген здійснював опис однієї із характерних ознак окресленого методу, а саме: логіка прагне бути навчанням про закони логіки. Тим самим прагне бути і філософська спадщина – діалектика, перший параграф якої говорить: не мислення творить буття, але буття – мислення, частина якого являє собою це мислення, що займається зображенням істини... [11, с. 45]. У свою чергу, С. В. Ільєнков це називає принципом відповідності мислення дійсності [12, с. 207]. Розглядаючи вказаний метод, також не зайвим буде зазначити, що останній припускає сходження від абстрактного до конкретного. У філософській літературі сходження від абстрактного до конкретного називають методом, а іноді – принципом [13, с. 93–94]. На думку, В. К. Колпакова це пов'язано з деякою невизначеністю терміна «метод». Адже часто те, що іменується методом, являє

собою сукупність методів, причому сукупність і її частина цієї сукупності позначаються словом «метод» [14, с. 106]. Вказаний метод являє собою процес пізнання, коли мислення сходиться від чуттєво-конкретного в дійсності до абстрактного в мисленні (виділенню окремих сторін предмета і закріпленню у відповідних абстрактних визначеннях) і потім – до конкретного в мисленні [13, с. 586].

Наступним методом, який хоча і виник історично раніше, ніж діалектико-матеріалістичний, але не утратив свою актуальність і сьогодні є метод абстрагування. Цей метод має універсальний характер і використовується як в практичних, так і теоретичних дослідженнях.

У процесі абстрагування відбувається перехід (сходження) від чуттєво сприйнятих конкретних об'єктів (з усіма їх властивостями, сторонами тощо) до абстрактних уявлень про них, відтворених у мисленні. Абстрагування, таким чином, полягає в уявному нехтуванні якимись менш істотними властивостями, ознаками, зв'язками досліджуваного об'єкта з одночасним виділенням, формуванням однієї чи декількох істотних ознак, властивостей, зв'язків цього об'єкта. Результат, одержаний у процесі абстрагування, називають абстракцією (або використовують термін «абстрактне» — на відміну від «конкретного»).

А. М. Васильєв вважає, що завдяки абстрактним поняттям, що зв'язані логічною системою правової теорії, є можливість виразити правову дійсність у всій її повноті і конкретності [15, с. 84]. Таким чином, без абстракції вийти на категоріальний рівень освоєння дійсності неможливо.

Суть абстрагування полягає у виділенні певної властивості предмета і послідовному планомірному відшаруванні від другорядних неіснуючих властивостей, зв'язків, відносин об'єкта пізнання тощо. Застосування абстрагування при дослідженні публічно-правового адміністрування благодійної діяльності дозволяє запропонувати нові дефініції, сформулювати процедуру надання благодійної діяльності; встановити права й обов'язки благодійних організацій, їх органів управління і засновників та учасників.

Наступними методами даного дослідження, що пов'язані

між собою та доповнюють один одного у науковому пізнанні є аналіз і синтез, які заключаються у сходженні від конкретного до абстрактного. Виявляючи діалектичний взаємозв'язок між ними, зазначимо, що аналіз і синтез навряд чи можна прийняти за окремі, уособлені способи пізнання. Вони існують лише разом, бо є суттю, двома частинами, двома моментами одного повного пізнання. Кінцевий результат пізнання – завжди представлений діалектичною єдністю аналізу і синтезу.

В межах даного дослідження фактично не існує питань, вирішення яких не було б пов'язано з аналізом і синтезом дійсності або юридичних конструкцій. Найбільш рельєфно зазначені методи виявляються під час визначення організації благодійної діяльності в Україні, механізму її реалізації, з'ясування змісту управлінського процесу в діяльності благодійних організацій тощо.

Наступним є історико-матеріалістичний метод, затверджений у XIX сторіччі як один із найголовніших методів наукового пізнання. Даний метод тісно зв'язаний з методом діалектичного матеріалізму. Фактично, він являє собою історичний підхід з позицій діалектичного матеріалізму. Цей метод вимагає конкретно-історичного підходу до правових категорій, норм і юридичної практики. Історична обумовленість правових категорій і інститутів дозволяє краще зрозуміти їхній зміст, джерела і перспективи розвитку. Застосування історико-матеріалістичного методу у публічно-правовому адмініструванні благодійництва в Україні дало змогу встановити співвідношення понять «доброчинність», «благочинність», «благодійність», «філантропія», «меценатство», «спонсорство» та «благодійництво», місця благодійництва у системі соціальних заходів, спрямованих на захист прав і свобод громадян та стабілізації суспільства. Разом з тим, у дослідженні зосереджена увага на характеристиці генезису становлення благодійництва в Україні, який полягає у проявах благодійності у різні часи та епохи, поступово переростаючи у сталі традиції, що жили століттями й переходили з покоління в покоління як найкращі здобутки людства. Історія українського народу свідчить про факти милосердя й благодійності, як прояви високих моральних

якостей та етичних норм, котрі характеризують суспільні пріоритети. Загалом визначено, що основними етапами становлення та розвитку благодійництва в Україні є: «стародавньо-дохристиянський» період; «античний» період благодійництва; «християнський» період, який включає в себе два етапи, а саме: князівський та релігійно-опікунський; період «європейського меценатства»; «імперсько-освітянський» період; період «радянської доби України» та «української державності».

У межах історичного підходу активно застосовувався порівняльно-історичний метод – сукупність пізнавальних засобів, процедур, які дозволили виявити схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне й специфічне в їхньому розвитку.

Щодо структуралізму як наукового методу, можна зазначити, що він як науковий напрям гуманітарних знань виникає у 20 роках ХХ століття. Його основою є встановлення структури як сукупності відносин, яку розглядають не як «скелет» об'єкта, а як сукупність правил, за якими шляхом перестановки елементів структури можна отримати інші об'єкти [16, с. 657]. У межах структуралізму чільне місце посідають саме синхронічні дослідження об'єкта (а не діахронічні), вивчення його устрою, виокремлення складових і стійких зв'язків між ними. Наприклад, метод структуралізму широко застосовується у дослідженні місця благодійництва в системі соціальної допомоги, формулюванні основних напрямів благодійництва, виокремленні цілей, сфер та форм благодійної діяльності, а також при опрацюванні нормативно-правового регулювання благодійної допомоги в Україні. Цей метод також знайшов своє застосування і під час визначення місця благодійних організацій у системі державних та громадських інституцій загалом та неурядових організацій, зокрема.

Універсальним інструментом пізнавальної діяльності є системний аналіз (або системний підхід). Фактично даний метод набув статусу загальнонаукового принципу, а його застосування як методу настільки поширене, що, на думку В. С. Тюхтіна, може йтися про загальнонауковий системний рух [17, с. 8].

Підвищена увага до системного методу пояснюється його

відповідністю сучасним закономірностям розвитку науки. В умовах інформаційного вибуху він став інструментом, що відкриває шлях подолання суперечностей між зростанням кількісних характеристик інформаційних потоків і обмеженими можливостями сприйняття інформації. Таким шляхом є системна організація знання [18, с. 28].

Як вказав В. М. Протасов, загадка системного методу, а також його теоретична і практична експансія пояснюються тим, що найбільш ефективним описом будь-якого об'єкта є його опис як системного утворення за допомогою інтеграції і систематизації інформації про цей об'єкт [19, с. 12–18].

Але необхідно зазначити, що при даному методі використовується не вся і не будь-яка інформація, а лише та, що відображає інтегративну якість об'єкта (системи). Системний метод дозволяє мати об'єктивні і коректні знання про об'єкт дослідження за наявності мінімальної за кількісними показниками інформації [20, с. 93]. На думку В. П. Кузьміна, відмінність сумативних і цілісних різниць виникає у феномені інтеграції. Інтегрованість забезпечує об'єднання частин у ціле. У результаті такого поєднання властивості частин модифікуються і виявляються як якісно інші властивості, характерні для цілісності і відмінні від властивостей окремих елементів [21, с. 305]. Система, завдяки своїм фундаментальним якостям (організованість, цілісність, складність, функціональна анізотропність, інерційність), є функціонально рухомим утворенням, а її категорії – методологічним алгоритмом пізнання [22, с. 27].

Застосування системного методу для пізнання поняття «благодійності» дає підстави розглядати її як утворення з інтеграційними якостями, яке має відповідні умови для саморозвитку та має притаманну лише їй структуру і функціональність.

Безпосередньо у його межах розрізняють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи.

Методологічний принцип, основою якого є категорія предметної діяльності людини (групи людей, соціуму в цілому) визначається як діяльнісний підхід. Діяльність – це форма

активності, що характеризує здатність людини чи пов'язаних із нею систем бути причиною змін у бутті. Діяльність людини може розглядатися в загальному значенні – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічна професійна, наукова, навчальна тощо форма активності людини, у якій вона досягає свідомо обраних цілей, що формуються внаслідок виникнення потреб.

З метою вивчення функцій структурних утворень застосовується функціональний метод. Його сутність відображається у виділенні форм взаємодій різноманітних суб'єктів або елементів і визначенні їх місця і значення (функції). У тому або іншому вигляді функціональний метод використовувався у всіх концепціях, де суспільство розглядалося системно. Основу функціонального методу (Р. Мертон), становлять три головних постулати: 1) функціональної єдності цілого (узгоджене функціонування всіх його частин); 2) універсального функціоналізму (функціональність відображає корисність усіх соціальних явищ); 3) функціональної необхідності. Застосування цього методу було нами здійснено, у тому числі, під час виокремлення функцій благодійних організацій.

Наступним є синергетичний метод. Загалом поняття «синергетика» походить від давньогрецького слова «synergeia», що означає співробітництво, співучасть, спільну діяльність. Загалом синергетика – це міждисциплінарне направлення наукових досліджень, завданням якого є вивчення природних явищ і процесів на основі принципів самоорганізації систем, які, в свою чергу, складаються з відповідних підсистем. Тому, саме для позначення процесів самоорганізації і започаткували вживання терміна «синергетика». Іноді, синергетику опозиціонують як «глобальний еволюціонізм» або «універсальну теорію еволюції», що дає єдину основу для опису механізму виникнення будь-яких новацій...[23].

Водночас, Енциклопедичний словник за редакцією А. А. Івіна дає наступне визначення «синергетики», що це також міждисциплінарне направлення наукових досліджень, що вивчає загальні закономірності процесів переходу від хаосу до порядку

і, навпаки. Іншими словами процесів самоорганізації та самовільної дезорганізації [24].

Використання даного методу щодо дослідження публічно-правового адміністрування благодійництва полягає у тому, що благодійна діяльність реалізовується через спонтанну самоорганізацію громадян з метою створення благодійних організацій, які надають благодійну допомогу потребуючим особам. Так, наприклад, під час Революції гідності на Майдані Незалежності були спонтанно самоорганізовані благодійні та волонтерські організації, які надавали матеріальну, моральну, організаційну, гуманітарну, медичну допомогу та іншу допомогу потребуючим особам.

Синергетичний метод також відіграв значну роль під час вивчення особливостей адміністративно-правової взаємодії публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва.

Розглядаючи питання методології, не можна не зупинитися на такому методі дослідження як інтуїтивний метод. Інтуїція це одна із ірраціональних якостей людини, що дозволяє знайти проблему, вирішення якої призводить до нових відкриттів і досягнень навіть тоді, коли раціональні методи неефективні. Інтуїція найчастіше допомагає з безлічі вибрати правильне вирішення завдання. Як справедливо зауважив Н. Н. Моїсєєв, з часом у центральній нервовій системі виникають нові властивості мислення – здатність «догадуватися». Цей феномен певною мірою незрозумілий. Якби він був осмислений, то це не тільки мало би неосяжне значення для пізнання природи мислення, але й практичні наслідки [25, с. 59].

Варто зазначити, що звичайно, за допомогою інтуїції нічого довести не можна, але вона необхідна для іншого – сприяє суб'єктивній пізнавальній діяльності, призводячи у визначених випадках до якісних проривів у пізнанні дійсності.

Інтуїтивний метод в нашій роботі вплинув на формування пропозицій стосовно запровадження в національне законодавство та практику його реалізації кращого та допустимого в умовах розвитку нашої держави міжнародного досвіду.

Порівняльно-правовий метод призначений для виявлення загальних тенденцій і закономірностей правового розвитку, що

притаманні різним галузевим утворенням у межах однієї держави та зафіксувати їх прояв у специфічних умовах окремих країн. Порівняльно-правовий метод потребує застосування спеціальних прийомів дослідження, що задаються характером об'єкта, наприклад, нормативним характером права [26, с. 6–38].

Висновки. Отже, враховуючи викладене можна зазначити, що пошуки методологічних основ дослідження здійснюються за такими напрямками: вивчення наукових праць відомих учених, які застосовували загальнонаукову методологію для вивчення конкретної галузі науки; аналіз наукових праць провідних учених, які одночасно із загальними проблемами своєї галузі досліджували питання такої галузі; узагальнення ідей науковців, які безпосередньо вивчали означену проблему; здійснення досліджень специфічних підходів для вирішення цієї проблеми професіоналами-практиками, які не лише розробили, а й реалізували на практиці свої ідеї; аналіз концепцій у цій сфері наукової і практичної діяльності українських учених і практиків; вивчення наукових праць зарубіжних учених і практиків.

Разом з тим, розглянуті методи не вичерпують методологічне різноманіття підходів до пізнання питань публічно-правового адміністрування благодійництва в Україні, але, на наш погляд, саме вони є найбільш затребуваними інструментами у їх пізнанні.

Література:

1. Серета В.В. Феномен дисциплінарної відповідальності в публічно-правових відносинах : [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.В. Серета ; Національна академія внутрішніх справ. К., 2015. – 408 с.
2. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В. И. Загвязинский, Р. А. Атаханов. – М. : Academia, 2001. – 207 с.
3. Попковская П. Я. Методология научных исследований / П.Я. Попковская. – Мн. : Информ-прес, 2006. – 182 с.
4. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Ю. П. Сурмін. – К. : Навчально-методичний центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. – 302 с.

5. Табарин И. В. Современная теория права: новый научный курс : [научная монография] / И. В. Табарин. – М. : Издание автора, 2008. – 624 с.
6. Лукич Р. М. Методология права / Р. М. Лукич. – М. : Прогресс, 1981. – 304 с.
7. Протасов В. Н. Теория государства и права. Проблемы теории государства и права / В. Н. Протасов. – 2-е изд., доп. – М.: Юрайт–М, 2001. – 346 с.
8. Петряев К. Д. Вопросы методологии исторической науки / К. Д. Петряев – К. : Выща шк., 1971. – 163 с.
9. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности. Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 391 с.
10. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки // Юридична енциклопедія : в 6 т. / П. М. Рабінович. – К. : Українська енциклопедія. – 2001. – Т. 3. – 2001. – 789 с.
11. Дицген И. П. Завоевания (аквизит) философии и письма о логике. Специально демократически-пролетарская логика. – 3-е изд., доп. / И. П. Дицген. – М. : П. Г. Дауге, 1913. – 252 с.
12. Ильенков Э. В. Диалектическая логика: Очерки истории и теории. – 2-е изд., доп. / Э. В. Ильенков – М. : Политиздат, 1984. – 320 с.
13. Швырев В. С. Восхождение от абстрактного к конкретному / В. С. Швырев // Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
14. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : [монографія] / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.
15. Васильев А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права / А. М. Васильев. – М. : Юридическая литература, 1976. – 265 с.
16. Грецкий М. Н. Структурализм / М. Н. Грецкий // Философский энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
17. Тюхтин В. С. Отражение, системы, кибернетика. Теория отражения в свете кибернетики и системного подхода / В. С. Тюхтин. – М. : Наука, 1972. – 256 с.
18. Уемов А. И. Системный подход и общая теория систем / А. И. Уемов. – М. : Мысль, 1978. – 272 с.
19. Протасов В. Н. Что и как регулирует право / В. Н. Протасов. – М. : Юристь, 1995. – 96 с.

20. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : [монографія] / В. К. Колпаков. – К. : Юринком Інтер, 2004. – 528 с.

21. Кузьмин В. П. Принцип системности в теории и методологии К. Маркса. – 3-е изд., доп. / В. П. Кузьмин. – М. : Политиздат, 1986. – 397 с.

22. Винограй Э. Г. Основы общей теории систем / Э. Г. Винограй. – Кемерово : КемТИПП, 1993. – 339 с.

23. Лоренц К. З. Концепция самоорганизации. Синергетика. Общие положения / К. З. Лоренц // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://spkurdyumov.ru/>

24. Ивин А. А. Философия : Энциклопедический словарь / Под редакцией А. А. Ивина – М. : Гардарики, 2004. – 1072 с.

25. Моисеев Н. Н. Логика универсального эволюционизма и кооперативность / Н. Н. Моисеев // Вопросы философии. – 1989. – № 8. – С. 56-64.

26. Тилле А. А. Сравнительный метод в юридических дисциплинах. – 2-е изд., доп. / А. А. Тилле, Г. В. Швеков. – М. : Высшая школа, 1978. – 199 с.

27. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. – М. : Норма, 1996. – 432 с.

УДК 321.1(477)

Середа Т. М.,
здобувач кафедри конституційного
та міжнародного права
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПРАКТИЦІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Проаналізовано важливі аспекти захисту прав людини і громадянина в практиці Конституційного Суду України. Розглянуто напрацювання різних вчених щодо сучасного процесу забезпечення верховенства Конституції України та прав і свобод людини та громадянина, а також звернуто увагу на інститут конституційної скарги як гарантію захисту основних прав людини від свавілля влади й як важливий засіб